

לקראת עזרת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תשמט
ערש"ק פרשת נצבים-וילך

"הכהנים בני לוי" - כהנים או לויים?

התאחדות לקראת יום הדין

"אוהז בידיו ממש איש איש ממקומו"

שיטת הרמב"ם בחיובים שבכלב

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת נצבים-ויצ"ך, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תשמט), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגויות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויזכר לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

תוכן הענינים

ג. מקרא אני דורש

"הכהנים בני לוי" - כהנים או לויים?

מה מחדש רש"י בכתבו "נתנה לבני שבטו", הרי מפורש בכתוב שנתנה ל"בני לוי"? / מי היו נציגי שבט לוי לקבל את התורה ממשה רבינו? / ביאור בדברי רש"י על "הכהנים בני לוי" וישוב לכמה קושיות בל' הכתוב "הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה'"

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ט עמ' 315 ואילך)

ה. פנינים עיונים וביאורים קצרים

בין הכנענים בימי משה להגבעונים בימי יהושע / חיוב הקהל - מאיזה גוף?

ו. יינה של תורה

התאחדות לקראת יום הדין

ברית ברית בין ישראל להשי"ת / "כל ישראל קומה אחת שלימה" / להתאחד בלי חשבונות שכליים / "כאשר יש קושיא בערכין - צריך להעריך עצמו קודם"

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ב עמ' 398 ואילך)

ט. פנינים עיון דרוש ואגדה

בין "עמו אנכי" ל"השכינה שרוי" / אוהז בידיו "ממש"?

י. חידושי סוגיות

שיטת הרמב"ם בחיובים שבלב

יביא פלוגתת הרמב"ם והראב"ד אם ידיעת אברהם היתה באמונה או בהשגה, וכן לענין נבואת משה / יבאר דנחלקו אי עיקר חיוב הידיעה הוא במה שיכול להשיג או במה שאינו יכול / יסיק ע"פ דיוק לשון הרמב"ם, דס"ל בדרך ממוצעת דעיקר החיוב הוא בהשגה אבל מחוייב לחקור בשכלו אף בדברים שהם אמונה

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ד עמ' 173 ואילך)

יד. תורת חיים

תלמידי ישיבה ומורים - סמל ומופת

טז. דרכי החסידות

עניינה של תורת החסידות

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

וזהו "כל מלאכת עבודה לא תעשו", דהעבודה דראש השנה אינה עבודת מלאכה באיזה עבודה שתהיה כי אם: "יום תרועה יהיה לכם", דתרועה פירושו שבירה. ואין לך שבירה גדולה יותר מקבלת עול מלכות שמים בפנימיות ועצמיות נפשו הבאה על ידי התשובה בלב נשבר ונדכא. וזהו יום תרועה יהיה לכם שהוא יום התשובה בהתעוררות פנימי ועצמי אשר תוצאות הפועל שלו הוא השמחה כל השנה באור התורה והמצווה.

(ספר המאמרים תשי"ח עמ' 4)

תיקון הכלי על-ידי קבלת-עול מלכות שמים

העבודה של ראש השנה היא תיקון הכלי על ידי קבלת עול מלכות שמים:

הזמן של תקיעת שופר הוא הזמן של תשובה בהתגלות דוקא, בצעקה פנימית מתוך נקודת הלב. כידוע משלו של כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע על הבן הצועק: אבא, אבא, הצילני.

כשילד חטא כלפי אביו בקלקול כלי יקר, חפץ יקר ביותר, הרי נוסף על צערו הגדול של האב מאיבוד הכלי, צערו כפול ומשולש מן העובדה שזה שאיבד את הכלי היקר והחפץ היקר הוא ילדו שלו. עצם הדבר שהילד אינו מבין את יוקרו של הדבר היקר גורם לאב צער גדול, ובמיוחד כאשר הילד נקלע לדרגא נחותה כזו שהיה מסוגל לאבד את הדבר היקר.

הזמן של תקיעת שופר הוא הזמן שעצמות אין סוף ברוך הוא קבע לכל אחד מבני ישראל להתגונן כלפי כל הטענות והתביעות שכל המלאכים הרעים תובעים ומעידים עליו.

ראש השנה הוא זמן הדין ומשפט של כל אחד ואחד. הרי כשכל אחד מתבונן במעמדו ומצבו בקיום התורה והמצוות, מעמדו בעבודת בירור וזיכוך המדות, והוא מתבונן ש"בני האלקים" (ראה איוב א, ו), המקטרגים, מזכירים ומצביעים על כל החטאים העוונות והפשעים שעשה במשך השנה, ותובעים לדון אותו ח"ו בעונשים קשים ומרים, הרי אם באותו זמן יתחרט באמת – הדבר יעזור.

התבוננות זו יוצרת שתי תנועות נפש הפכיות:

תנועה של רעש עקב הצער הגדול מהלא-טוב שעשה מאיבוד הדברים היקרים וגם מן הצער שגרם למעלה כביכול, ומן המחשבה את מי ציער – אב נאמן כזה שבשעה שישנם "תובעים" מרים כאלה, אהבתו האבהית היא כל כך גדולה שהוא נותן את האפשרות להתחרט.

ה"יתודה בלחש" [בעת התקיעות בין סדר לסדר] מהווה, איפוא, דרגא של געגועים, געגועי הבן הנמשך לאביו.

התשובה ברעש היא חרטה על הלא-טוב שעשה וכו' ואילו ה"יתודה בלחש" הוא הגעגועים הפנימיים לאבא.

הזמן של תקיעת שופר הוא עת רצון, והזמן של "יתודה בלחש" הוא העת רצון של העת רצון. הזמן של תקיעת שופר הוא הזמן שבו הגילוי של "ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם", כמו שמוסבר ב"לקוטי תורה", שבלעם הוא המקטרג המחפש לקטרג ח"ו על ישראל וקול השופר מבלבל אותו; וה"יתודה בלחש" הוא העת רצון של העת רצון, שאז ישנה ההתאחדות של הבן, הבעל תשובה, עם אבינו שבשמים יתברך ויתעלה.

(לקוטי דיבורים [המתורגם ללח"ק] ח"א עמ' 70 ואילך)

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

"הכהנים בני לוי" – כהנים או לויים?

מה מחדש רש"י בכתבו "נתנה לבני שבטו", הרי מפורש בכתוב שנתנה ל"בני לוי"? / מי היו נציגי שבט לוי לקבל את התורה ממושה רבינו? / ביאור בדברי רש"י על "הכהנים בני לוי" וישוּב לכמה קושיות בל' הכתוב "הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה'"

א. ויכתוב משה את התורה הזאת, ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה', ואל כל זקני ישראל" (וילך לא, ט). ובפירושו רש"י: **"כשנגמרה כוּלָּה נתנה לבני שבטו"**. והנה, מה שכתב רש"י **"כשנגמרה כוּלָּה"** – בא לחדש בזה אשר משה נתן את ספר התורה ש"ם, כולל הפרשיות שלאחר פרשה זו (כמ"ש המפרשים, ראה גו"א ס' זכרון [בפ"י הא'] וחי' ופי' מהר"ק כאן); אך מה שהמשיך וכתב **"נתנה לבני שבטו"** – צ"ע, שהרי מפורש הוא בכתוב גופא: **"ויתנה אל הכהנים בני לוי"**, ומאי קמ"ל רש"י?!

ב. ויובן בהקדים:

הכתוב דידן לכאורה מוקשה הוא, כי מתחיל ואומר **"הכהנים בני לוי"** – ומשמע שכוונתו היא דוקא **להכהנים** שמשבט לוי (ולא לכללות השבט); אמנם מיד לאחר מכן ממשיך **"הנושאים את ארון ברית ה'"** שזה ה"י מתפקידם (לא של הכהנים, אלא) של ה"ויים בני קהת, שעליהם נאמר (נשא ז, ט) **"כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו"**.

ומפרש החזקוני שאין להוציא תיבת **"הכהנים"** מפשוטה, ונתן משה התורה רק להם. ומה שכתוב **"הנושאים את ארון ברית ה'"** – נקראו כן **הכהנים** על שם שהם אלו שמינימים את הארון למשא הלויים, כמו שכתוב בס"פ במדבר. ועוד זאת, שלאחר פטירת משה הכהנים הם שנשאו את הארון, בעת שעברו את הירדן ועוד (ראה יהושע פרקים ג-ד; סוטה לג, ב).

[ובפרט שאי אפשר לפרש שהכוונה ב"הנושאים את ארון ברית ה'" היא **לכ"ף שבט לוי**, שהרי רק בני קהת נשאו את הארון (וראה ספר זכרון על רש"י כאן)].

ומעתה אפשר לומר שזה נתכוון רש"י לחדש באומרו **"נתנה לבני שבטו"** – להכריע שאין

לקראת שבת

ה

לפרש כפירוש זה, ואף שבכתוב נאמר "הכהנים", הרי באמת כהנים לאו דוקא והוא הדין ללויים שהם "בני שבטו".

ג. אך באמת קשה לפרש כן בשיטת רש"י, כי לשון זו ממש – "הכהנים בני לוי" – מצינו כבר בפ' שופטים (כא, ה), ושם ברור שהכוונה היא דוקא לכהנים, וכהמשך הכתוב: "כי אם בחר ה' אלקיך לשרתו ולברך בשם ה', ועל פיהם יהי כל ריב וכל נגע";

וכן מצינו כמה פעמים בפרשיות הסמוכות את הלשון "הכהנים הלויים" (שופטים יז, ט. יז, יח. יח, א. תצא כד, ח. תבוא כז, ט), וגם שם ברור שהכוונה היא דוקא לכהנים, וכפי שאכן מפרש רש"י בפעם הראשונה (שופטים יז, ט): "הכהנים שיצאו משבט לוי".

ומעתה גם בנדוד, מסתבר שרש"י (שדרכו "פשוטו של מקרא") לומד הכתוב כפשוטו – וכשיטת החזקוני הנ"ל – שהכוונה היא דוקא לכהנים ולא לכלל הלויים; והדרא קושיא לדוכתא – מה נתכוון רש"י באומרו "נתנה לבני שבטו"?

ד. וי"ל בביאור הענין:

אמנם משה נתן את התורה להכהנים, אך נתינתו להם היתה לא בתור כהנים בלבד, אלא כ"נציגים" של כלל שבט לוי. והיינו, כי כשם שנתן ל"כל זקני ישראל" – שהם ה"נציגים" של כל י"ב שבטי ישראל, כי מכל שבט היו כמה "זקנים" (ראה פרש"י בהעלותך יא, כו), כך נתן לה"כהנים" – בתור "נציגים" של כל שבט לוי (שאינו נמנה בכלל י"ב השבטים).

וזו איפוא כוונת רש"י בלשונו "נתנה לבני שבטו" – שאמנם הנתינה בפועל היתה רק לכהנים, אך כיון שהכהנים באו כ"נציגים" של כלל שבט לוי נחשב עי"ז שקיבלו כל "בני שבטו" הלויים (כשם שע"י הנתינה להזקנים קיבלו כל י"ב השבטים).

וזהו באמת הטעם שהכתוב מדייק לקוראם בשם "הכהנים בני לוי", דלכאורה מיותר (וראה צפנת פענח עה"ת, להגאון הריוגצובי, שנתקשה בזה. עיי"ש) – ללמדנו שהכהנים באו כאן (לא בזכות עצמם לכו, אלא) כבאי-כח של כל "בני לוי".

ומצינו כבר כעין זה כמה פעמים:

א) בחנוכת המזבח – בפרשת נשא מסופר בארוכה על חנוכת המזבח על ידי י"ב הנשיאים של שבטי ישראל (שאינן שבט לוי בכללם), ובהמשך לזה נאמר (בתחילת פ' בהעלותך) הצינו לאהרן "בהעלותך את הנרות וגו'". ומפרש רש"י: "כשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו כשלא הי' עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו. אמר לו הקב"ה, חיך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות". ונמצאנו למדים, שאמנם הדלקת הנרות נעשית על ידי אהרן הכהן (והיא עבודה השייכת לכהנים דוקא ולא ללויים), אבל על ידי זה "מפייסים" את כל שבט לוי, כי הדלקת הנרות של אהרן "שייכת" לכל השבט.

ב) לאחר מחלוקת קרח צוה ה' את משה: "דבר אל בני ישראל וקח מאתם מטה מטה . . מאת כל נשיאיהם לבית אבותם שנים עשר מטות, איש את שמו תכתוב על מטהו. ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי, כי מטה אחד לראש בית אבותם" (קרח יז, יז-יח). ומפרש שם רש"י: "אף על פי שחילקתים לשתי משפחות, משפחת כהונה לכו ולוי לכו – מכל מקום שבט אחד הוא", והיינו, שאהרן הכהן נחשב כ"נציג" של כל שבט לוי.

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

קבלת עול מלכותו ית'

העבודה דתקיעת שופר שהוא התשובה מעומקא דליבא בבכיה עצומה מנקודת הלב לצעוק "אבא! אבא!" ולשעבד מוחו ולבו וגופו כל כוחות נפשו לה' לבדן, שהוא ענין הקבלת עול דראש השנה בעבודת עבד.

לקבל על עצמו עול מלכות שמים

ראש השנה הוא הזמן לקבלת עול מלכות שמים. כשם שעם קבלת עולו של מלך בשר ודם' להבדיל, מקבל עליו העם לעשות את כל אשר המלך יצוה, כך, להבדיל בהבדלות אין קץ, בראש השנה יש לעשות תשובה על כל הדרכים הלא טובים והמידות הרעות ועל מה שפגמו בקיום הרצונות של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

על כל אחד לקבל על עצמו עול מלכות שמים בקביעת זמן ללימוד תורה, שיהיה חוש – 'הרגש' בתפילה במתינות, קיום המצוות בחיות ועונג במידות טובות ואהבת ישראל.

(ספר המאמרים אודיש [המתורגם ללה"ק] עמ' 35)

יום תרועה יהיה לכם

העבודה דתקיעת שופר שהוא התשובה מעומקא דליבא בבכיה עצומה מנקודת הלב לצעוק "אבא! אבא!" ולשעבד מוחו ולבו וגופו כל כוחות נפשו לה' לבדן, שהוא ענין הקבלת עול דראש השנה בעבודת עבד.

וכידוע דאינו דומה הקבלת עול דראש השנה להקבלת עול דכל השנה. דהקבלת עול שבכל השנה הוא למטה מכל הכוחות פנימיים והוא רק ההסכם וההחלט לפעול ולעשות בפועל ממש בדרך קבלת עול.

והקבלת עול דראש השנה הוא בפנימיות ועצמיות נפשו ממש שלמעלה מכל הכוחות, לא מבעי מפנימיות דשכל ומדות, כי אם הוא גם למעלה מהכוחות מקיפים דרצון ועונג.

תלמידי ישיבה ומורים - סמל ומופת

דוגמא חי' של מורה - לתלמידים וגם למורים

במענה למכתבו . . . בו כותב אודות לימודו עם הכתות, ובטח אף שאינו מזכיר על דבר זה מחפש דרכים ואופנים להחזירם רוח חסידותי ויראת שמים אשר זה נעשה לא רק ע"י הלימוד אלא גם ע"י הדבור 'מסביב' לענינים, וע"י הנהגה המתאימה של מורה הכתה להיות דוגמא חי' להנהגה מתאימה לחסיד וירא שמים, ואין לך דבר העומד בפני הרצון! ובפרט שזכות הרבים הם התלמידים והמושפעים מסייעתו...

(אגרות קודש חפ"ז ע' פא)

במענה למכתבה בו כותבת אשר משרתה בחינוך על טהרת הקודש, והתקוה אשר בטח עוסקת בזה במסירה ונתינה המתאימה לענין אשר חז"ל אמרו עליו שמלאכת ה' היא.

והובטחנו על כגון זה - הבא לטהר מסייעין אותו, ובפרט שזכות הרבים מסייעתה.

ויהי רצון שתוסיף בהאמור כהנה וכהנה, ותהי' דוגמא חי' למורה בישראל, דוגמא חי' לתלמידים וגם למורים, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

(מכתב חי' אדר תשכ"א)

- 1) ראה זהר ח"ב קסב, ב.
- 2) בבא בתרא כא, ב.
- 3) שבת קד, א. וש"נ.

בן ישיבה - סמל ומופת גם באכילה ושינה

על כל אחד ואחד מכם להיות חקוק בזכרונו, האחריות הגדולה המוטלת עליו, שהוא צריך לשמש מופת לכל שאר התלמידים הנמצאים בהישיבה, אשר ממנו יראו וכן יעשו, ולא לבד בלימוד החסידות ובעבודת התפלה, אלא גם כן בלימוד הנגלה בכלל ובעניני דרך ארץ שבין אדם לחבירו.

(אגרות קודש חפ"א ע' קלח)

שמחתי לקבל את מכתבך, בו אתה כותב אודות סדרי הלימוד הן בנגלה והן בחסידות. ובטח אתה מקיים את פסק תורתנו הק' שמעלין בקודש, וכשעושים בזה ומתייגעים על זה, מקייים הפסק, יגעת ומצאת.

ובטח חקוקה אצלך הנקודה, אשר הנסיעה למונטריאול היא כדי להיות דוגמא חי', כיצד תלמיד תומכי-תמימים צריך להיות, והדוגמא צריכה להיות לא רק בזמן הלימוד והתפלה ושמירת סדרי הישיבה בדיוק, אלא גם לשמש בתור סמל ודוגמא חי' כיצד יש להתנהג בזמנים שבין סדרי הלימוד והתפלה, כמבואר בחסידות . . . עבד כפי שהוא משרת את אדונו, גם כאשר האדון אינו אלא בשר ודם, ועל אחת כמה וכמה פעמים ככה כאשר האדון הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה, שהעבודות צריכה להיות ניכרת כל היום גם באכילה ובשינה.

(תרגום מאגרות קודש חפ"א ע' שכא-ב, אגרות קודש

המתורגמות ח"ג ע' 258)

חיוב הקהל - מאיזה גיל?

הקהל את העם האנשים והנשים והטף

והטף - למה באים, לתת שכר למביאייהם

(לא, יב. רש"י)

בזמן חיוב "הטף" לבוא ל"הקהל" כתב המנחת חינוך "נראה דתיכף שיצאו מכלל נפל או בנולד שכלו רוב חדשיו" (מצוה תריב).

ודבריו לכאורה צע"ג, שהרי מצוות הקהל היא מ"ע מן התורה, וספיקא לחומרא, וא"כ גם קודם שיצאו מכלל נפל וודאי צריכים להביאם.

ובאמת יש לומר שגם קודם שיצאו מכלל נפל יש להביאם, אך אינו רק מטעם שספיקא לחומרא:

בטעם הבאת הטף כתב רש"י (ומקורו מחגיגה

ג, א) שהוא "לתת שכר למביאייהם", וא"כ, תיכף משנולד ילד מחוייבים להביאו, שהרי אין הכוונה בהבאתו שהוא ילמד וישמע, אלא כדי "לתת שכר". ונמצא, שברגע שאפשרי הדבר להביא את הטף "לתת שכר" ישנו למ"ע מן התורה להביא גם "טף" כזה.

נראה גם תויו"ט למגילה פ"א מ"ג: "וטף לא באו אלא כדי ליתן שכר למביאייהן . . . וא"כ אפי' הוא קטן כמות שהוא יש שכר למביאייהן ומביאין אותו".

ומעתה יש לומר שחיוב הבאת הטף גם קודם שיצאו מכלל נפל, אינו רק מטעם שספיקא לחומרא, כנ"ל, אלא שמחוייבים להביאם מתורת וודאי, שהרי חד טעמא הוא לכל הטף - "לתת שכר למביאייהם", ובזה אין לחלק בין הגיעו לחינוך או לא הגיעו, בין יצאו מתורת נפל ללא יצאו וכיו"ב, אלא בכל מי ששייך להביאו, מחוייבים להביאו "לתת שכר למביאייהם", וק"ל.

(ש"פ תורת מנחם - התוועדות ח"א עמ' 457)

בין הכנענים בימי משה להגבעונים בימי יהושע

מחומב עציך עד שואב מימך

מלמד שבאו כנענים להתגיר בימי משה כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע והיו האמור כנעונים ויעשו גם הם בערמה ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים (כפ, י. רש"י)

צריך ביאור מדוע העתיק רש"י תיבת "בערמה" מ"האמור בגבעונים", הרי הראי' היא מ"ויעשו גם הם", ומה נוגע כאן תיבת "בערמה"?

ויש לבאר שבדיוק לשונו תירץ רש"י קושיא גדולה:

ביהושע מסופר שכאשר באו הגבעונים, אזי "וילונו כל העדה על הנשיאים" (יהושע ט, יח). ולכאורה קשה, הרי מה הייתה התלונה על הנשיאים, הרי עשו כהוגן, כמו שעשה משה? וגם, מדוע לא ענה יהושע להמתלוננים שכן עשה משה?

ולזה מעתיק רש"י תיבת "בערמה":

בימי משה "באו כנענים להתגיר" ככוונה גלוי' (משכיל לדוד כאן). וא"כ אין ללמוד מזה על אופן הנהגת יהושע עם הגבעונים, שבאו בערמה ובתחבולות. ולכן התלוננו העם בזמן יהושע ולא הי' יכול יהושע לענות שכן עשה משה, שהרי בימי משה הי' ענין אחר לגמרי.

(ש"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 114 ואילך)

ולידע ולהשיג אינה רק בדברים שהאדם מסוגל לקלוט בשכלו, אלא גם בענינים שהם למעלה מהשגת שכלו וטעם ודעת פשוט, וגם דברים אלו צריך שיונחו ויוקלטו בשכלו, ולכן כתב הרמב"ם שגם אופן ידיעת הקב"ה ש"אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא . . אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כו" - צריך האדם "לידע ולהבין בדבר זה", ועי"ז יבין ויכיר שידיעתו של הקב"ה אינה בסתירה לבחירת האדם.

וזוהו שכלל בלשונותיו לענין מצוה ראשונה הן הידיעה והן האמונה, שיסוד הדבר הוא באמונה, כי ב"אמיתת המצאו" א"פ להיות השגה על בוריו כ"א רק ענין האמונה, אבל לאידך, בזה גופא מוכרחת הידיעה ("לידע"), שהאדם צריך להתבונן כפי שיד שכלו מגעת להבין ולידע גם בדברים אלו שלמעלה מהכרח שכלי⁹.

וזוהו גם מה שנתכוין הרמב"ם בנוגע לבקשת משה (הנ"ל - ה' יסוה"ת פ"א ה"י) "ביקש לידע אמיתת המצאו של הקדוש ב"ה . . והודיעו ב"ה מה שלא ידע אדם לפניו כו" עד שהשיג מאמיתת המצאו כו", שהי' באופן של השגה, היינו לא רק ראי' ואמונה, אלא בא בהשגתו של משה, וזה בא דוקא לאחרי בקשת משה¹⁰ לידע אמיתת הקב"ה.

9 ראה בארוכה בביאור דברי הרמב"ם בהלכות הראשונות דספר היד ובסיומו "יודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כו" - בהדרגים על הרמב"ם דשנות תשל"ה (קה"ת, תשמ"ה), תשמ"ו (לקו"ש חכ"ז ע' 250 ואילך). ועוד.

10 עפ"ז יש לבאר מ"ש בכס"מ שם (ה' יסוה"ת פ"א ה"י - בסופו) בתירוץ קושיית הראב"ד, במש"א הקב"ה (תשא לג, יט) וחנותי את אשר אחון.

ובהשגת הראב"ד שם "לא נהג זה המחבר מנהג החכמים שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו והוא החל בשאלות קושיות והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה, וטוב הי' לו להניח הדבר בתמימות התמימים . . ואע"פ שאין תשובה נצחת על זה טוב הוא לסמוך לו קצת תשובה ואומר אם היו צדקת האדם ורשעתו תלויים בגזירת הבורא ית' היינו אומרים שידיעתו היא גזירתו והיתה לנו השאלה קשה מאד, ועכשיו שהבורא הסיר זו הממשלה מידו ומסרה ביד האדם עצמו אין ידיעתו גזירה אבל היא כידיעת האצטגנינים שיודעים מכח אחר מה יהיו דרכיו של זה כו".

ונ"ל בדעת הרמב"ם, דס"ל שמה שצ"ל חקירה שכלית, אינו רק בדברים שיש כח בשכל להשיגם על בוריים, אלא אף באותם הענינים ש"אין בנו כח לידע", מיהו יש חיוב להתייגע ולהשיג זה גופא שענין זה למעלה מהשגתו.

והיא היא פלוגתת הרמב"ם והראב"ד הכא, דגם הראב"ד כ' שם "טוב הוא לסמוך לו קצת תשובה", אלא שע"פ הראב"ד "תמימות התמימים" והשגה הם שני ענינים, ואין לערבם יחד, שהאמונה היא דבר שמעל לשכל האדם, מצד טבע איש ישראל, וידיעת האדם הוא דבר התלוי באדם בעצמו, שלכך ה"קצת תשובה" שסמך הראב"ד היא רק דבר המתיישב בשכל האדם⁸ - ובדברים שבהם צ"ל ענין האמונה, ס"ל דאסור לערב ענין השכל;

אבל הרמב"ם סבר, דחובת היגיעה להכיר

8 אף שמסיים "וכל זה איננו שוה", ה"ז מצד תוכן וגוף התשובה, ולא לפי שהמדובר בדבר שלמעלה מהשגת האדם.

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

התאחדות לקראת יום הדין

כריתת ברית בין ישראל להשי"ת / "כל ישראל קומה אחת שלימה" / להתאחד בלי חשבונות שכליים / "כאשר יש קושיא בערכין - צריך להעריך עצמו קודם"

פרשת נצבים לעולם נקראת לפני ראש השנה, והדבר נרמז בתחילת הפרשה: "אתם נצבים היום", ד"היום" קאי על ראש השנה, יום הדין (פענח רזא סוף פרשתנו).

ונתבאר בסה"ק (לקוטי תורה ריש פרשתנו) אשר בפסוקים שבריש פרשתנו, נתבארה הדרך בה יכין האדם את עצמו לעבודת הקודש של יום ראש השנה:

בראש השנה - "היום", צריכים להיות "נצבים כולכם" - שכל הנשמות עליהן להתייצב כולן "לפני ה' אלקיכם", ובזה שוות הנשמות כולן, החל מ"ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם", ועד "חוטב עציך ושואב מימך", שגם אותם "כנעניים" שבאו להתגיייר, עד ש"נתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים" (רש"י על הפסוק), גם הם עומדים בשווה יחד עם "ראשיכם שבטיכם".

ויש לבאר היטב מהותה של אחדות זו, ואיך יוכל האדם לפעול בעצמו התאחדות עם הנחות ממנו בכמה מדרגות, וגם מדוע נצרכת עבודה זו דווקא לקראת יום הדין.

כריתת ברית בין ישראל להשי"ת

מטרת העמידה באופן של "כולכם", היא בכדי "לעברך בברית ה'". "ברית" מהותה היא קשר נעלה וחזק ביותר, וכפי שניתן לראות ממהות הברית אצל בני אדם, שכאשר ישנם אוהבים שאהבתם חזקה ביותר, והרי הם חוששים שבעתיד יהי' דבר שיפריע לאהבתם ויתרה מזה, שמחמת איזה סיבות יפכו לשונאים, הנה העצה לכך היא לכרות ברית, שתוכנה שהקשר והאהבה בין האוהבים יהיו למעלה מטעם ודעת, ואזי מבלי להתחשב בשום טעם וסיבה יישארו אוהבים לעד ולעולמי עולמים.

וכן הוא גם ענין "לעברך בברית ה'" שבראש השנה, לאחרי עבודת בני ישראל בחודש אלול, שעל ידי תשובה נכונה מסירים את כל החטאים המעלימים על האהבה של השי"ת לבניו, הרי בראש השנה ניכר בגלוי תוקף האהבה של הקב"ה לבני ישראל, ואזי נעשית "כריתת ברית", שבני ישראל מתקשרים בהשי"ת בהתקשרות עצמית, למעלה מטעם ודעת, התקשרות כזו ששום

דבר שבעולם לא יוכל להחלישה.

ובכדי לעורר את הקב"ה כביכול להתקשר עם בני ישראל ב"כריתת ברית" נעלית זו, צריכים בני ישראל להתאחד תחילה ולעמוד "כולכם" לפני השי"ת בשווה, מראשיכם שבטיכם, עד חוטב עציך ושואב מימך וכפי שיתבאר.

"כל ישראל קומה אחת שלימה"

ההתאחדות בין כל הדרגות שבבני ישראל, יכולה להיות בשני אופנים:

ייתכן שה"ראשיכם שבטיכם" מכיר במעלתו, ויודע שהוא נעלה משאר העם, ובוודאי מאותם "חוטב עציך ושואב מימך", אלא שהוא מוכן לעמוד יחד עם האיש הפשוט ו"לסכול" את מציאותו.

אך האחדות אודותי מדבר הכתוב, היא נעלית יותר: אותו "ראשיכם שבטיכם" ו"חוטב עציך" עומדים יחד בשווה באופן של "כולכם", כי אין האדם יכול לדעת אם הוא נעלה מן הזולת או זולתו נעלה ממנו, שהרי טבע האדם הוא שאת עצמו מעריך ביותר ממה שהוא, ואת זולתו בפחות ממה שהוא...

וגם אם אכן נעלה הוא מחברו, צריך להכיר בכך שלכל אחד ישנן המעלות המייחדות אותו, וכשם שאי אפשר לו לאיש הנחות בלא ה"ראשיכם שבטיכם", כך אי אפשר לו לראש בלא "חוטב עציך ושואב מימך".

ומשל לדבר מובא בשה"ק (לקוטי תורה פרשתנו מד, א): "האדם שהוא בעל קומה בראש ורגלים – שאף שרגלים הם סוף המדרגה ולמטה, והראש הוא העליון ומעולה ממנו; מכל מקום, הרי בבחינה אחת יש יתרון ומעלה להרגלים – שצריך להלך בהם, וגם הם מעמידי הגוף והראש; וגם, כשאירע כובד בראש מקיזין דם ברגלים ונרפא ומקבל חיותו ממנו, ונמצא שאין שלימות לראש בלתי הרגלים. כך הנה כל ישראל קומה אחת שלימה".

ונמצא שעבודת ההתאחדות של בני ישראל כהכנה לראש השנה, היא ההכרה בכך שכל יהודי הוא מקבל מחברו, ויתרה מזו: שאינו יכול להגיע לשלמותו מבלעדי חברו, וכמשל הראש והרגל – שהם משפיעים זה לזה ומשלימים זה את זה.

להתאחד בלי חשבונות שכליים

הברית שהקב"ה כורת עם ישראל ביום ראש השנה, היא – כאמור – דבר שלמעלה מטעם ודעת, דהן אמת שבראש השנה אהבתו לבני ישראל היא גלויה, הרי יתכן ח"ו שבהמשך יהיו חטאים שיעלימו על האהבה, ומכל מקום כורת הקב"ה ברית שתהי' אהבתו לישראל לעולמי עד.

ועל כן, בכדי שהשי"ת יואיל לכרות את הברית עם ישראל, צריכים גם ישראל מצדם לעשות עניין שלמעלה מטעם ודעת, וזוהי מטרת ההתאחדות של "אתם נצבים כולכם" – בכדי שהקב"ה יפעל "לעברך בברית ה'", צריכים ישראל להתנהג באופן שאינם מביטים לחשבונות שכליים

ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו⁵, ד"בן ארבעים לבינה" (אבות פ"ה מכ"א לגירסת אדה"ז – מכ"ב); משא"כ לדעת הראב"ד עיקר ידיעת הבורא של אברהם היתה בדרך אמונה ע"י גילוי מהקב"ה, שלכן הביא שהי' "בן שלש שנים", שבפשטות בן שלש אינו בגדר להכיר את בוראו באופן של השגה והכרה מלאה.

ועד"ז נראה לענין השגת משה, שלכאורה פלוגתתם היא – מהו עיקר השלימות בידיעת הבורא שאלי' צריך האדם להגיע, אם הידיעה הבאה ע"י השגת השכל או הידיעה ע"י אמונה (שאי אפשר להגיע אלי' ע"י השגה, אלא באה מלמעלה): לדעת הראב"ד השלימות הכי גדולה בהשגת משה היא מה שהשיג בעת מ"ת, "ראה בסיני" מה שבא מלמעלה; אבל לדעת הרמב"ם, עיקר שלימות הידיעה היא מה שמבין ומשיג בשכלו, ולכן לא הסתפק משה במה שראה בסיני אלא ביקש לידע ולהשיג⁶.

ג

יסיק ע"פ דיוק לשון הרמב"ם, דס"ל בדרך ממוצעת דעיקר החיוב הוא בהשגה אבל מחוייב לחקור בשכלו אף בדברים שהם אמונה

אמנם, אולי י"ל, דשיטת הרמב"ם (בהלכותיו⁷) בגדר חיוב ידיעה, אינה (רק) כשיטת החוקרים שצ"ל גם חקירה שכלית, אלא היא שיטה ממוצעת, ובהקדם הדיוק

5) ומודגש גם בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד בסוף ספר המדע, סוף הל' תשובה. ע"ש. ועוד.

6) בנוגע לספרו מו"נ – ראה בארוכה מ"ש בפתיחה שם. וראה גם באגרת הרמב"ם לתלמידו ר' יוסף שנרפסה לפני הפתיחה שם. וראה לקו"ש חכ"ו (ע' 39 ובהערה 119 שם). ואכ"מ.

בלשונותיו גבי מצוה ראשונה, שבסמ"צ (מ"ע א') כתב שמצוה "להאמין" ובספר היד (ריש הל' יסוה"ת, ובמנין המצות בריש ספר היד מ"ע א) נקט "לידע".

דהנה בהלכות תשובה (רפ"ה) ביאר הרמב"ם באריכות היסוד דבחירה חפשית, "רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו", ומאריך בהסברת והכרח הדבר, ובסוף הפרק (ה"ה) הקשה: "שמא תאמר והלא הקב"ה יודע שזה יהי' צדיק או רשע או לא ידע, אם ידע שהוא יהי' צדיק אי אפשר שלא יהי' צדיק ואם תאמר שידע שיהי' צדיק ואפשר שיהי' רשע הרי לא ידע הדבר על כוריו, דע שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר, כבר בארנו . . . שהקב"ה אינו יודע מדיעה שהיא חוץ ממנו כבני אדם שהם ודעתם שנים, אלא הוא יתעלה שמו ודעתו אחד ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על כוריו וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצוא אמיתת הבורא שנאמר (תשא לג, כ) כי לא יראני האדם וחי כך אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא, הוא שהנביא אמר (ישעי' נה, ח) כי לא מחשבתי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי, וכיון שכן הוא אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כל הברואים והמעשים אבל נדע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם ואין הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו לעשות כך, ולא מפני קבלת הדת בלבד נודע דבר זה אלא בראיות ברורות מדברי החכמה".

7) כגירסת הנפוצה. וראה הנסמן בלקו"ש חכ"ו ע' 114-115 הערות 10, 13.

בהלכות יסודי התורה), שאין זו "אמיתת המצאו" כמו שהיא; אבל לאידך, כיון שדיעה זו באה מצד הכרח וחקירת השכל, הרי היא ידיעה חזקה יותר אצל האדם, כיון שבאה מן האדם עצמו ושכלו הוא, משא"כ ענין האמונה אפשר להיות בחלישות גדולה, וכהא דברכות (סג, א - גירסת הע"י. וראה דקדוקי סופרים שם) "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריי".

ב

יבאר דנחלקו אי עיקר חיוב הידיעה הוא במה שיכול להשיג או במה שאינו יכול

ועפ"ז יש לבאר בפלוגתא הנ"ל, דטעמו של הרמב"ם שמביא דוקא הא שבין ארבעים הכיר את בוראו, כי לדעתו, עיקר חיוב ידיעת הבורא היא כאשר באה מצד שכל האדם, וכן באברהם, שזה שהכיר אברהם את בוראו היינו הכרתו מ"תבונתו הנכונה"³ [כפי שהארין שם ש"התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן⁴ והתחיל לחשוב ביום ובלילה והי' תמי' האיך אפשר שיהי' הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהי' לו מנהיג ומי יסבב אותו כו' ולא הי' לו מלמד ולא מודיע כו' ולבו משוטט ומבין עד שהשיג (בהיותו בן מ') דרך האמת והבין קו הצדק מתבונתו הנכונה וידע שיש שם אלוהים אחד והוא מנהיג הגלגל כו'"]

– ולכך הביא (בספרו היד) הדיעה ד"בן

(3) ומודגש ביותר דיוק הרמב"ם בזה, שהרי בפסוקים וברז"ל גם באברהם מפורשת מעלתו בענין האמונה כמ"ש (לך טו, ו) והאמין בה'. ובמכילתא (בשלח יד, לא) "לא ירש אברהם אבינו העוה"ז והעוה"ב אלא בוכות האמונה שהאמין בה", ונק' ראש למאמינים – ראה שמו"ר פכ"ג, ה ובמהרז"ו שם. שהש"ר פ"ד, ח (ב). ועוד.

(4) וראה הגה"מ שם סק"א וסק"ב. כס"מ שם. וראה בכ"ז בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 14 ואילך (וש"ג). ע' 19 ואילך.

שמיירי בדבר שהוא רחוק מיכולת האדם, אמנם לאידך גיסא מחדש בזה הכתוב ש"קרוב אליך הדבר מאוד גו", היינו שהוא דבר שיש בו גם קרבה ויכולת ע"י האדם. ומובן דעיקר החידוש הוא בנוגע ל"ובלבבך" שהוא "קרוב אליך". מאד"ן "דלכאורה הוא . . נגד החוש שלנו . . שאין קרוב מאד הדבר להפך לבו מתאוות עוה"ז לאהבת ה' באמת, וכמ"ש בגמרא (ברכות לג, ב) אטו יראה מילתא זוטרתא היא, וכל שכן אהבה" (וכפי שכתב רבינו הזקן בספר התניא רפ"ז). ובגדר דמצות שבלב נכללת גם מצות ידיעת ה' [ובלשון הרמב"ם (סוף הל' תשובה) "אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעהו, ועל פי הדעה תהי' האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה"]².

והנה, בקיום ידיעת ה' מצינו בכללות ב' אופנים, אם הוא ע"י אמונה פשוטה, או מתוך הכרח והבנת שכל האדם, דרך חקירה – ויש בזה מה שאין בזה, דהנה כבר ביאר הרמב"ם (שם ה"י), ד"אמיתת המצאו" של הקב"ה "אין כח בדעת האדם החי שהוא מחובר מגוף ונפש להשיג אמיתת דבר זה על בוריו", אלא שמואמין באמיתת המצאו. וזוהי המעלה באמונה על חקירת השכל, שהאמונה היא ב"אמיתת המצאו" של הקב"ה, ואילו שכל האדם יכול להשיג מדעת קונו רק באופן מצומצם, "כפי כח באדם להבין ולהשיג" (הל' תשובה שם, ומסיים: כמו שבארנו

כולה או על מצות התשובה הנזכרת לפנ"ז. ובאברבנאל כאן לאחר שמפרשו על התשובה כ' "ואמנם חז"ל בדברים רבה (פרשתנו פ"ח, ז*) פירשו המצוה הזאת על כללות התורה אמרו כו". וראה לקו"ת פרשתנו מה, ב ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו ע' תשעו ואילך. ועוד

(2) וראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן כו".

(* וראה גם שם, ב ואילך. מדרש לקח טוב פרשתנו עה"פ.

המחלקים בין "ראשיכם שבטיכם" ל"חוטב עציך ושואב מימך", אלא מתמסרים להתאחדות אמתית עם כל יהודי באשר הוא, למעלה מטעם ודעת. ואזי גם הקב"ה כורת עם ישראל ברית למעלה מטעם ודעת.

"כאשר יש קושיא בערכין – צריך להעריך עצמו קודם"

כאשר יהודי מתבונן במהותו ובמצבו הרוחני, ומעריך את מצבו באמת – הרי לא נותר לו זמן בכדי להעריך את מצבו של הזולת, וממילא אינו מתנשא עליו.

מסופר (ראה רשימות היומן עמ' שפב. וש"ג) אודות החסיד ר' הלל מפאריטש, שהשתוקק מאוד להסתופף בצל קדשו של רבינו הגדול בעל התניא; אך דא עקא שבכל מקום שאליו נסע ר' הלל בכדי לפגוש את בעל התניא, נודע לו שכבר נסע רבינו משם.

כאשר ראה ר' הלל שהדבר אינו עולה בידו, התחכם ובירר להיכן עתיד רבינו לנסוע, ונסע לשם עוד קודם בואו של רבינו. ר' הלל לא הסתפק בכך, אלא נכנס לחדר שבו התאכסן בעל התניא, והתחבא מתחת למיטה שעמדה שם.

בלבו הכין ר' הלל קושיא במסכת ערכין בכדי לשאול את אדמו"ר הזקן ולדבר עמו בלימוד. כאשר נכנס רבינו לחדר, אמר מיד: "כאשר יש לאברך קושיא בערכין – עליו להעריך את עצמו קודם". בשמעו זאת התעלף ר' הלל, וכאשר התעורר כבר עזב בעל התניא את העיר.

תוכן דבריו של אדמו"ר הזקן הוא:

דיני ערכין עניינם שאדם נודר את ערכו למקדש, והערך נקבע לפי גילו. במסכת ערכין אין מתייחסים למעלותיו של הנערך ולמצבו הרוחני, ואדם שלמד תורה בשקידה והתמדה כל ימיו מוערך באותו הסכום כפי שמעריכים אדם ש"טוב לו שלא נברא".

וממילא מתעוררת "קושיא בערכין": הכיצד נערכים כל בני אותו גיל בסכום שווה, והלא נמצאים הם בדרגות רחוקות ושונות זה מזה?

וכאשר שואל יהודי שאלה זו, משיבים לו: "כאשר יש לאברך קושיא בערכין – עליו להעריך את עצמו קודם". אם יעריך ויבדוק אדם את מעמדו ומצבו באמת, לא יותר לו פנאי להעריך ולבדוק מצבם של אחרים, וממילא כבר לא יוקשה לו מדוע צריכים להיות "נצבים" כולם כאחד.

באותו מקום ובאותה צרה של הגלות. וכמו מלך ששמע על כך שבנו נתפס ויושב וטוחן אחר הרחיים בבית האסורים, והוא לא מסתפק בכך שהוא משתתף בצערם, אלא יוצא מתוך היכל מלכותו והולך להיות עם בנו בתוך בית האסורים, ואף טוחן עמו שם בעבודתו הקשה. וזהו מה שכותב רש"י ש"השכינה שרוי' עם ישראל בצרת גלותם", שהשכינה כביכול נמצאת עם ישראל בתוך הגלות.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ט עמ' 175 ואילך)

אוהו בידיו "ממש"?

ושב ה' אלקיך את שבותך

גדול יום קיבוץ גלויות ובקוש כאלו הוא עצמו צריך להיות אוהו בידיו ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר ואחם תלוקמו לאחד אחד בני ישראל (ל, ג, רש"י)

בפ' ואתחנן על הפסוק "כי א-ל רחום ה' אלקיך, לא ירפך ולא ישחיתך גו'" (ד, לא) פירש רש"י "לא ירפך - מלהחזיק בך בידיו". וצריך ביאור מדוע כאן כתב "אוהו בידיו ממש" ושם כתב "מלהחזיק בך בידיו" בלי תיבת "ממש"?

ויש לבאר בפשטות:

בפ' ואתחנן מדובר על זמן הגלות, שגם אז הקב"ה אינו "מרפה" מלהחזיק בך בידיו, שהרי מזה שבני ישראל הם "כבשה אחת בין שבעים זאבים" ואעפ"כ "היא משתמרת" (ראה אסת"ר פ"י, יא), ברור שהקב"ה משגיח על עם ישראל ו"מחזיק" אותם "בידיו". אמנם, מצד החושך כפול ומכופל שבזמן הגלות הרי ענין זה אינו נראה בגלוי, ואפשר להגיע להכרה זו רק על ידי התבוננות ומחשבה לעומק.

אך בפרשתנו מדובר על זמן הגאולה ו"יום קיבוץ גלויות", שאז גלוי לכל איך שהקב"ה "אוהו בידיו" ונמצא עם ישראל. ולכן דווקא בפרשתנו נאמר הלשון "ממש", כי ה"אוהו בידיו" הוא בגלוי ובאופן "ממשי".

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ט עמ' 177 ואילך)

בין "עמו אנכי" ל"השכינה שרוי'"

ושב ה' אלקיך את שבותך

ה' לו לכתוב והשיב את שבותך. רבותינו למדו מכאן, כביכול שהשכינה שרוי' עם ישראל בצרת גלותם (ל, ג, רש"י)

לכאורה תמוה, הרי בפרשת שמות כבר פירש רש"י דמה שהקב"ה התגלה למשה "מתוך הסנה" (ג, ב) הוא "משום 'עמו אנכי בצרה'". ואם כן, מדוע כתב רש"י ש"רבותינו למדו מכאן" - "שהשכינה שרוי' עם ישראל בצרת גלותם" - הרי דבר זה ידוע כבר מפ' שמות! ויתירה מזו: "עמו אנכי בצרה" הוא הרי פסוק מפורש (תהלים צא, טו) - ואם כן, למה צריך ללמוד תוכן זה מדיוק הכתוב כאן, כאשר יש לזה פסוק מפורש!?

ויש לומר הביאור בזה:

הפסוק "עמו אנכי בצרה" מלמדנו שמצד גודל החיבה של הקב"ה לישראל, הרי כאשר ישראל נמצאים בצרה רח"ל ומתייסרים בצרת הגלות, נעשה גם להקב"ה צר כביכול, וגם הוא ית' כביכול מתייסר יחד עמם, וכל צרה לעם ישראל גורמת למיצר כביכול אצל הקב"ה [שכן נראה ה' למשה "מתוך הסנה" (ש"ח דוקר), להראות שהוא משתתף בצערם של ישראל - הצרות של ישראל ר"ל "דוקרות" אותו ומצרות לו].

אבל זה שהצרות של ישראל מצערות אותו, אין פירושו שהוא נמצא בגלות, אלא רק שהצער של ישראל גורם גם לו לצער. וכמו מלך הנמצא בהיכלו, ומצטער בלבו על כך שבנו נמצא בגלות או בבית האסורים.

וזהו מה שלומדים מהפסוק "ושב ה' אלקיך את שבותך":

לא זו בלבד שהקב"ה מצטער בצרתם של ישראל, אלא יתירה מזו: הוא נמצא יחד עמם,

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

שיטת הרמב"ם בהיובים שבלב

יביא פלוגתת הרמב"ם והראב"ד אם ידיעת אברהם היתה באמונה או בהשגה, וכן לענין נבואת משה / יבאר דנחלקו אי עיקר חיוב הידיעה הוא במה שיכול להשיג או במה שאינו יכול / יסיק ע"פ דיוק לשון הרמב"ם, דס"ל בדרך ממוצעת דעיקר החיוב הוא בהשגה אבל מחוייב לחקור בשכלו אף בדברים שהם אמונה

יביא פלוגתת הרמב"ם והראב"ד אם ידיעת אברהם היתה באמונה או בהשגה, וכן לענין נבואת משה

בתחילת דיני ע"ז כתב הרמב"ם (הל' ע"ז פ"א ה"ג) "בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו", והשיג עליו הראב"ד "יש אגדה (גדרים לב, סע"א. ב"ר פס"ד, ד. ועוד) בן שלש שנים שנאמר (תולדות כו, ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי, מנין עקב".

והנראה דאיפליגו כאן בכללות גדר חיוב ידיעת ה', ובהקדם עוד פלוגתא שמצינו ביניהם לענין נבואה, גבי השגת משה רבינו ע"ה, דהרמב"ם כתב (הל' יסוה"ת פ"א ה"י) "מהו זה שביקש משה רבינו להשיג כשאמר (תשא לג, יח) הראני נא את כבודך, ביקש לידע אמיתת המצאו של הקדוש ב"ה עד שיהי' ידוע בלבו כמו ידיעת אחד מן האנשים שראה פניו ונחקקה צורתו בלבו שנמצא אותו האיש נפרד בדעתו משאר האנשים, כך ביקש משה רבינו להיות מציאות הקב"ה נפרדת בלבו

משאר הנמצאים עד שידע אמיתת המצאו כאשר היא, והשיבו ברוך הוא שאין כח בדעת האדם החי שהוא מחובר מגוף ונפש להשיג אמיתת דבר זה על בוריו".

ובכסף משנה שם מעתיק השגת הראב"ד "אין דעתי מיושבת על זה שהרי ראה בסיני בארבעים יום של לוחות מה שלא ראה נביא מעולם עד שקנאו המלאכים בו ובקשו לדוחפו עד שאחז בכסא ומה הוצרך עוד". ונראה לבאר דאזלו אף בזה לשיטתייהו.

דהנה, גבי מצוות שבלב נאמר בכתובים (פרשתנו ל, יא ואילך) "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוין היום לא נפלאה גו' ולא רחוקה גו' לא בשמים גו' ולא מעבר לים גו' כי קרוב אליך הדבר מאוד כפיך ובלבבך לעשותו", שלפי פשט לשון הכתובים מובן, שזה ש"קרוב אליך הדבר מאוד גו'" הוא חידוש, דיש קס"ד (ע"פ תורה) ש"המצוה הזאת" (התומ"צ') היא "נפלאה" ו"רחוקה", היינו

(1) ראה מפרשים כאן (רמב"ן, כלי יקר, ועוד - עה"פ ל, יא), ב' פירושים ב"המצוה הזאת" אם קאי על כל התורה